

Comunicarea Comunicarea

DEFINIREA TERMENULUI DE COMUNICARE

Intr-un sens foarte larg acest termen desemneaza orice proces prin care o informatie este transmisa de la un element la altul, aceste elemente fiind de natura biologica tehnologica sau sociala. In sensul strict, el se limiteaza la acest ultim aspect si poate fi definit ca un proces prin care congenerii interactioneaza in cadrul finalitatilor de supravietuire a grupului prin mijlocirea unor semnale mai mult sau mai putin specifice. Procesul de comunicare se realizeaza totdeauna intr-un episod comportamental: un act produs de un membru al grupului sintetizeaza o modificare de comportament la un congener.

Pentru a diferentia episodul comunicativ de alte forme de interactiune comportamentale, doua criterii trebuie luate in considerare: statutul social al interactiunii si gradul de specificitate al comportamentului declansator. Nu vom vorbi de comunicare decat atunci cand un episod comportamental se inscrie in cadrul de finalitati collective garantate de reguli de organizare a speciei sau a grupului.

Capacitatea de specie se realizeaza in diverse coduri conventionale cu caracter socioistoric, care fac in plus obiectul reprezentarilor individuale: comunicarea este din acel moment garantata simultan de catre grup si de catre indivizi. Oricare ar fi gradul de structurare sociala a speciei si oricare ar fi gradul de structurare specializare ale al semnalului declansator informatia generata in episodul comunicativ are un statut dublu: pe de o parte informatia se poate defini ca efect comportamental al semnalului.

La specia umana de exemplu individual care a invatat o limba cunoaste valori reprezentative; el cunoaste sensul sau semnificatul. Pe de alta parte valoarea informativa a unui semnal constituie totdeauna si un efect de interactiune; un comportament nu este semnal decat prin raporturile functionale pe care le intretine cu contextul sau.

La specia umana acest efect al contextului este mediatizat, organizat prin reguli de interactiune sociala care au sistemele deschise; de exemplu in termini de reguli de folosire si in termini de ritualuri. Acest efect al contextului confera semnalului valoarea sa informativa.

Fiecarei forme de miscare si organizare a materiei ii corespunde un anumit gen de comunicare cu ambianta. Pentru sistemele anorganice, materiale, comunicarea cu mediul ambient se realizeaza in contextual principiului conexiunii universale.

COMUNICAREA VERBALA

În forma ei orală și scrisă se instituie istoriceste într-un factor și un mecanism esențial al vieții sociale. Comunicarea verbală este supusă unor reguli sociale, nu se poate comunica tot și orice. De altfel procesul de comunicare solicită o transformare a ceea ce este dat printr-o situație și coordonatele ei în mod concomitent într-o succesiune temporală care-și permite înțelegerea. Prin intermediul vieții sociale s-au desprins și alte tipuri de instrumente de comunicare: limbajul imagistic al artelor picturale, arhitecturale, sculpturale, coregrafice, cinematografice, limbajul figural – simbolic al muzicii, limbajul simbolic abstract al matematicii și logicii, limbajele științei și limbajele de programare.

Prin comunicare se operează schimburi de semnificații, presupune un vorbitor și un ascultător, un mijloc de comunicare cunoscut de amândoi și în ultimul rând un lucru despre care se vorbește.

Schema completă a factorilor constitutive ai comunicării include: un **transmitator (emitor)** care transmite un **mesaj**; mesajul se referă la un **context (referent)**, lucru sau idee; mesajul este alcătuit din elementele unui **cod** care trebuie să fie comun celor doi parteneri, aflați direct, sau mijlocit, în contact. Se realizează comunicare atunci când un anumit conținut cognitiv este transmis de la om la altul prin semn (semn – obiect sau fenomen, însușire sau acțiune având, pentru subiect, proprietatea de a “înlocui” un alt obiect, fenomen; funcția sa este una referențială, semantică), care au aceeași semnificație pentru vorbitor și ascultător.

Comunicarea se referă la transmisie și schimb de informații între oameni, la circulația de impresii, trăiri afective, judecăți de valoare, comentarii etc., cu scopul de a obține modificări comportamentale la indivizi, manifestate, în reprezentările, cunoștințele acestora.

Istoric și funcțional, procesele comunicării umane au stat la baza umanizării, înșiși a constituirii psihologice și culturale a oamenilor. Ele au asigurat și asigură transmiterea permanentă a experienței sociale, constituind, totodată, căile cele mai eficiente de influență educativă, formativă asupra generațiilor.

În procesul comunicării oamenii folosesc multiple și variate modalități de comunicare, unele neverbale, precum: comunicare prin gesturi, comunicare afectiv – expresivă (mimică, pantomimă), comunicare practică – operatorie (de efectuare concretă a unor acțiuni cu obiecte) etc., altele verbale, prin intermediul semnelor și limbajului sonor sau limbajului grafic. Toate aceste mijloace au ca trăsătură esențială și definitorie calitatea lor de a realiza un schimb de semnificații, ele funcționând numai pe baza acelor elemente cognitive generalizatoare pe care le percep și le înțeleg la fel toți indivizii care comunică între ei.

Comunicarea interumană implică prezenta a trei elemente succesive:

- **intenia comunicării (scopul)**
- **mijloacele psihosociale (modalitățile)**
- **efectele comunicării (modificările de comportament)**

Fenomenul este însă circular, deoarece efectul comunicării se întoarce asupra situației inițiale, care a determinat procesul, stimulând indivizii la noi comunicări. Spre deosebire de om, care comunică prin semn utilizate în mod conștient, în vederea unui scop, animalele au semnale emise neintenționat, legate de o situație concretă. Un animal

nu emite sunet cu intentia de a preveni impotriva pericolului puii sau tovarsi de grup, ci ii avertizeaza tocmai pentru ca emite sunete involuntare sub imperiul unei situatii de moment.

COMUNICAREA NONVERBALA

In literatura de specialitate sunt mentionate nu o singura definitie a comunicarii nonverbale ci mai multe si toate sunt acceptate. Totul depinde din ce perspectiva este abordat procesul de transmitere a semnelor nonlingvistice.

Comunicarea nonverbala este cumulul de mesaje, care nu sunt exprimate prin cuvinte si care pot fi decodificate, creand intelesuri. Aceste semnale pot repeta, contrazice, inlocui, completa sau accentua mesajul transmis prin cuvinte. Importanta comunicarii nonverbale a fost demonstrata in 1967 de catre Albert Mehrabian. In urma unui studiu, acesta a ajuns la concluzia ca numai 5% din mesaj este transmis prin comunicare verbala in timp ce 38% este transmis pe cale vocala si 55% prin limbajul corpului.

Comunicarea nonverbala opusa comunicarii verbale este conceputa de multa vreme ca limbaj in sens strict. In aceasta viziune toate celelalte forme de comunicare sunt considerate ca secundare (scrisul). Teoriile contemporane ale comunicarii influentate de discipline atat de diverse ca lingvistica enuntarii, psihologie, sociologie, antropologie, asigura astazi locul cuvenit comunicarii nonverbale, bazandu-se pe ipoteze ale canalelor multiple ale comunicarii umane. Comunicarea umana este conceputa ca o enuntare eterogena rezultand din combinarea de elemente vocal acustice si vizuale.

A) STUDIUL COMIUNICARII NONVERBALE: SCURT ISTORIC

Ca si in cazul psihosociologiei , preocuparile de cunoastere a modului cum comunicam fara a ne sluji de cuvinte au o indelungata preistorie si o foarte scurta istorie.

Preistoria domeniului de studio al comunicarii nonverbale acopera perioada din Antichitate pana spre sfarsitul secolului al XIX-lea. " In traditia vestica, in cele mai vechi incercari de abordare sistematica a actiunilor expressive, atat in scrierile din Grecia si mai tarziu, din Roma, gesturilor li s-au acordat, intr-un fel saui altul o mare importanta" (A . Kendon si C. MUuller, 2001,1). In acest sens primul professor de retorica publica din Roma Marcus Fabius Quintilianus (c. 35 – 96 e.n.) a consacrat unul dintre cele douasprezece volume ale compendiului Institutio oratoria – Formarea vorbitorului in public – pronuntiei – vocii si gesturilor. Acest volum "ne ofera informatii detaliate despre limbajul trupului folosit de orator in conceptia romanilor " (F. Graf, 1991/2000, 42)

In primele decenii ale secolului XVII- lea se inregistreaza o renastere a interesului pentru studiul gesturilor. In secolele urmatoare, scrierile despre posibilitatile cunoasterii oamenilor dupa constitutia lor corporala, dupa fetei si a craniului, ca si dupa expresiile faciale se inmultesc.

In cadrul istoriei stiintei despre comunicarea nonverbala se poate vorbi de precursori pana la jumatatea secolului XX (Ch Darwin, D. Efron, E. Kretschmer) despre fondatori intre anii 1950 si 1980 (j. R. Davitz, p. Ekman, L.K. Frank) iar despre cercetatorii de azi ai domeniului, in ultimele doua, trei decenii.

Primele studii care au in titlu sintagma “comunicare nonverbala” au aparut la jumataea secolului trecut. Jurgen Ruesch si Weldon Kees au fost cei dintai care au inclus termenul de “comunicare nonverbala” in titlul unei carti (Nonverbal Communication: Notes on the Visual Perception of Human Relations, 1956). Cei doi autori au aratat ca in comunicare umana sunt implicate sapte sisteme diferite: 1) prezenta fizica si imbracamintea 2) gesturile sau miscarile voluntare 3) actiunile intamplatoare 4) urmele actiunilor 5) sunetele vocale 6) cuvintele rostite 7) cuvintele scrise (apud M.L. Knapp, 1990, 51). De remarcat este faptul ca in conceptia celor doi autori cinci din cele sapte sisteme implicate in comunicarea umana sunt de natura nonverbala.

In perioada contemporana dupa 1980 si pana azi au aparut numeroase lucrari teoretice si de cercetare empirica (D. Archer, R. Akert si M. Constanzo, 1993; M.I. Knapp, 1984; M.I. Patterson, 1983, 1984; J. Streeck si M.L Knapp, 1992). Caracterizand perioada contemporana, Mark L. Knapp (1990,53-54) distinge cateva tendinte ale studiilor privind comunicarea nonverbala:

- renuntarea la studiul separate al miscarilor diferitelor parti ale corpului (membrele superioare, fata, ochii etc.) si centrarea pe cercetarea contributiei acestor miscari combinante la transmiterea anumitor mesaje
- schimbarea strategiei de cercetare, in sensul cresterii ponderii studiilor bazate pe observatia comunicarii nonverbale in conditiile “naturale”, nu in conditiile ‘artificiale’ ale laboratorului experimental
- urmarirea modului in care unele semnale interactioneaza cu alte semnale.

B) STRUCTURA COMUNICARII NONVERBALE

Analiza structurii comunicarii nonverbale impune luarea in considerare a codurilor, modelelor si scopurilor specifice implicate. In comunicarea nonverbala se folosesc seturi de semne, coduri, care prin combinare dau o anumita structura. De exemplu, semnalele vizuale pot fi asociate semnalelor olfactive. De fapt, aceste semne sunt stimuli senzoriali care impresioneaza simturile omului (vaz, auz, pipait, miros). Pe baza semnelor si canalelor de transmitere s lor s-au propus multiple clasificari ale comportamentelor nonverbale si ale comunicarii nonverbale.

In literature de specialitate se aminteste gruparea comunicarii nonverbale in trei categorii, propusa de J. Ruesch si W. Kess:

- **limbajul semnelor** incluzand gesturile
- **limbajul actiunilor** incluzand miscarile corpului implicate in diferite activitati
- **limbajul obiectelor** care incorporeaza dispunerea intentionata sau neintentionata a obiectelor in spatiu in vederea utilizarii lor

O alta clasificare o datoram lui R. P. Harrison care impartea comunicarea nonverbala in patru categorii:

- **coduri de executare** asociate miscarilor corpului, expresiilor faciale, privirii, atingerii si activitatilor vocale

- **coduri spatio – temporale** referitoare la mesajele rezultate din combinarea utilizării spațiului și timpului
- **coduri artefac** utilizate în mesajele primite de la obiecte
- **coduri mediatore** referitoare la efectele speciale rezultate din interpunerea între emițător și receptor

De exemplu Dale G. Lethers a identificat următoarele canale de comunicare nonverbală: expresiile faciale, mișcările ochilor, postura, proxemica, aspectul fizic, factorii suprasedgmentali, precum intonația, timbrul și volumul vocii, și atingeri cutanate.

Clasificarea comunicării nonverbale poate fi făcută, în principal, după modalitățile senzoriale implicate în receptarea semnalelor. Mark L. Knapp consideră că domeniul comunicării nonverbale include următoarele fapte: 1) cum privim 2) cum auzim (tonul vocii) 3) cum mirosim 4) cum ne mișcăm – individual sau în conjuncție cu alții (gesturile, postura, privirea, expresiile faciale, atingeri corporale și proximitatea) 5) cum afectează mediul înconjurător interacțiunile umane și cum afectează acestea, la rândul lor, mediul înconjurător (disponibilitatea spațială a mobilei, temperatură, prezența altor oameni, zgomotele ș.a.m.d)

Cei mai mulți cercetători acceptă o clasificare rezultată din combinarea codurilor și mediilor de transmitere a mesajelor. “**KINEZICA**” așa – numitul limbaj corporal include mișcările corpului, expresiile faciale și privirea. Studiul privirii poartă denumirea de “**OCULEZICA**”. Activitățile vocale alcătuiesc “**PARALIMBAJUL**”. Studiul percepției și al modului de utilizare a spațiului poartă denumirea de “**PROXEMICA**”, iar studiul percepției și al modului de utilizare a timpului este denumit “**CRONEMICA**”. Aspectul fizic artefactele și semnalele olfactive sunt considerate, de asemenea, categorii separate ale comunicării nonverbale și sunt studiate ca atare, chiar dacă se recunoaște că oamenii transmit semnale simultan prin mai multe canale, fapt pentru care este necesară abordarea integrată a comunicării nonverbale

C) FUNCȚIILE COMUNICĂRII NONVERBALE

Pentru a analiza funcțiile comunicării după părerea mea ar trebui să găsim răspunsul la întrebarea: De ce apelăm la acest tip de limbaj ?. Ar trebui să vedem care sunt intențiile, motivele și scopurile acestei forme de comunicare.

Paul Ekman a identificat cinci funcții ale comunicării nonverbale:

- **repetarea** – spunem “da” și dam din cap de sus în jos, și de jos în sus; spunem cuiva că adresa căutată este pe o stradă la dreapta și în același timp arătăm cu mâna încotro să se îndrepte
- **substituirea – înlocuirea mesajelor verbale** – o fată posomorată ne spune că persoana în cauză nu se simte bine
- **completarea** – colaborarea la transmiterea mesajelor verbale, ceea ce duce la o mai bună decodificare a lor
- **accentuarea / moderarea** - punerea în evidență a mesajelor verbale, amplificarea sau dimpotrivă diminuarea celor spuse: când scandăm sloganuri, ridicăm bratul și arătăm pumnul; când admonestăm un prieten expresia facială poate arăta că nu ne-am separat foarte rău

- **contrazicerea** – transmiterea de semnale in opozitie cu mesajele verbale; spunem ca ne bucuram ca ne-am intalnit cu o persoana cunoscuta dar privim in alta parte cand ii intindem mana, ne vaitam ca nu avem din ce trai, dar ne afisam cu bijuterii sau haine foarte scumpe

Michael Argyle ia in considerare patru functii:

- **exprimarea emotiilor**
- **transmiterea atitudinilor interpersonale**
- **prezentarea personalitatii**
- **acompanierea vorbirii**

Dupa **Maurice Patterson** comunicarea nonverbala indeplineste mai multe functii:

- **transmite informatii**
- **gestioneaza interactiunile**
- **reflecta gradul de apropiere**
- **exercita influenta**
- **controleaza sentimentele**
- **faciliteaza satisfacerea unor obiective sau interese**

Judee K. Burgoon, David B. Buller si W. Gill Woodall au in vedere urmatoarele functii, dincolo de rolul ei in producerea si procesarea comunicarii verbale.

- **structurarea interactiunii** inaintea inceperii comunicarii propriu-zise, serveste drept ghid implicit pentru desfasurarea acesteioa, indicand cum se va desfasura comunicarea, ce roluri vor juca persoanele implicate in actul comunicarii
- **identificarea** sau proiectarea **identitatii sinelui** functie ce se refera la modul de codificare si decodificare a mesajelor
- **formarea impresiei** modul in care sunt percepute persoanele dupa comportamentul lor nonverbal, formarea primei impresii
- **exprimarea si managementul emotiilor**
- **managementul relatiei de comunicare**
- **managementul de conversatie**
- **managementul impresiei**
- **influenta sociala** rolul comunicarii nonverbale in procesele de persuasiune
- **inselarea si suspiciunea de inselare**

FUNCTII

GESTURILE DE ILUSTRARE – dubleaza prin repetare mesajul verbal, sporind sansele de intelegere corecta a lui

SUBSTITUIREA – presupune inlocuirea unui cuvânt sau a unei expresii verbale cu un gest sau cu o combinatie de gesturi.

FUNCTIA DE COMPLETARE – este evidenta cand cineva are dificultati in utilizarea codului verbal (de exemplu cand discutam cu un strain fara sa cunoastem bine limba in care se vorbeste)

ASCUNDEREA – incercarea de a induce in eroare sau dimpotriva **dezvaluirea** reprezinta deasemeni functii ale comunicarii nonverbale, ca si **reglarea** de exemplu, marcarea prin “dregerea vocii” a inceputului comunicarii verbale sau semnalarea prin coborarea vocii ca suntem pe calea de a incheia discursul si **sublinierea** de exemplu pronuntarea intr-o alta tonalitate a cuvintelor – cheie pentru a focaliza atentia ascultatorilor.

D) PROXEMICA SAU PERCEPTIA SI UTILIZAREA SPATIULUI

Comunicam, desigur cu mainile, cu ajutorul expresiilor faciale, al privirii dar comunicam prin modul in care folosim un anumit spatiu. Oamenii politici care tin un discurs apropiati spatial de auditorium, cu privirea indreptata spre cei carora li se adreseaza obtin un alt effect decat cei care, sa spunem se plaseaza la o distanta apreciabila fata de ei, mentin privirea in pamant, stau cu mainile la spate sau cu o man in buzunar cand isi rostesc discursul.

Pe baza studiului distantelor la animale, Edward T. Hall face masuratori ale pragurilor de receptare a vocii, delimitand patru distante innterumane;

- **distanța intimă (între 40 – 50 cm)** in care poti simti prezenta celuilalt, mirosul, respiratia. Este un spatiu de protectie pentru individ, accesibil numai persoanelor foarte apropiate, partenerului, iubitei sau iubitului, celui mai bun prieten, propriilor copii. Aproximarea interlocutorilor, acceptarea lor in zona distantei intime exprima o apropiere psihologica
- **distanța personală (între 50 – 75 cm)** in care indivizii isi pot atinge mainile, defineste limita contactului fizic cu ceilalti. La acest nivel nu putem detecta caldura, respiratia celuilat si in general, avem dificultati in a mentine contactul la nivelul ochilor. Daca acest spatiu este incalcat ne simtim inconfortabil, lucru sesizabil prin miscari excessive la nivelul corpului. In anumite situatii insa nu parem deranjati de aceasta invadare. Reactia fata de invadarea spatiului personal este in functie de tipul de relatie pe care o avem cu interlocutorul (daca manifestam atractie fata de acesta, gradul de toleranta este mai mare).
- **Distanța socială (între 1.5 – 3 m)** – este distanța in care pierdem detaliile privind interlocutorul. Etse distanța la care se desfasoara cele mai multe dintre interactiunile individuale obisnuite, tranzactiile afacerile cu caracter formal.
- **Distanța publică (între 3 – 6 m)** este distanța in care individual este protejat si poate deveni devensiv daca este atacat. La acest nivel pierdem foarte multe detalii ale comportamentului interlocutorului: expresiile fetei, directia privirii.

Luand in calcul nu numai distantele de la care poate fi receptata vocea (soaptele, vocea normala si strigatele), dar si posibilitatile de contact cutanat, temperature, mirosul, detectarea expresiilor faciale etc., Edward t. Hall si colaboratorii sai ajung la masuratori mai fine, pe care Marc – Alain Descamps le prezinta in felul urmator:

- **distanța intimă apropiată** – (între 0 – 0.15 m) permite contactul cutanat, receptarea mirosului corporal al celuilalt, al căldurii corpului sau. Comunicarea se face în șoaptă
- **distanța intimă neapropiată** – (între 0.15 – 0.45 m) este cea la care le permite persoanelor să se țină de mână, să-și simtă reciproc mirosul corporal. Comunicarea verbală este suavă
- **distanța personală apropiată** – (între 0.45 – 0.75 m) este distanța propice confidentelor. Se disting foarte bine trăsăturile feței, se simte slab căldura corporală a celeilalte persoane, iar mirosul acesteia (parfum) nu se simte deloc
- **distanța personală neapropiată** – (între 0.75 – 1.25 m) asigură percepția exactă a celuilalt, în ansamblu și în detaliu
- **distanța socială apropiată** – (între 1.25 – 2.10 m) de la această distanță discutăm cu străinii, le vedem bine fața și corpul în întregul lui. Este distanța dintre vânzător și client
- **distanța socială neapropiată** – impune comunicarea cu voce tare, estompează diferențele de status. La această distanță au loc discuții formale, impersonale, ca și discuțiile în grupurile mici.
- **Distanța publică apropiată** – impune să se vorbească tare și rar accentuându-se fiecare cuvânt. O astfel de distanță se menține între oamenii politici, a actorilor. Comunicarea este puternic controlată.

E) ARTEFACTELE

Îmbrăcămintea, podoabele, accesoriile vestimentare comunică apartenența persoanei la genul biologic, la o clasă de vârstă, la o categorie socio – economică, la o profesie sau altă. Este imposibil să fii îmbrăcat și să nu transmiți celorlalți *ipso facto* cine ești și cum percepi tu lumea. Susan B. Kaiser afirmă “îmbrăcămintea și înfățișarea sunt simboluri vizibile care influențează interacțiunile cu alții.

Vestimentatia: determinari geografice, istorice si culturale. Când analizăm vestimentatia în contextual comunicării nonverbale trebuie să luăm în considerare determinările geografice, culturale și istorice. De exemplu de la Polul Nord la Ecuator, oamenii își protejează corpul împotriva gerului sau a căldurii excesive: îmbracă haine adecvate, diferite în ceea ce privește materialele, culoarea, croiala.

Hainele, simbol al identității personale și sociale. Gilson Monteiro spunea că “haina reprezintă oglinda sinelui, marchează separarea dintre clasele sociale” Mai mult hainele care sunt în egală măsură pentru a acoperi goliciunea trupului și pentru exprimarea sinelui, oferă indicii despre caracteristicile psiho – morale ale persoanelor dar și despre grupurile. Jean Chevalier și Alain Gheerbrant arată că pentru unele popoare orientale o cusătură dreaptă semnifică integritatea psiho – morală, tighelul orizontal pace în inimă. Hainele și mai ales uniformele dă un simbol al puterii sociale pe care o ai la un moment dat. Ele influențează stima de sine, dar și comportamentul celorlalți. Referitor la puterea de influențare a hainelor cu autoritate, experimental natural proiectat de M. Lefkowitz, R.R. Blake și J.S. Mouton într-un oraș din Texas mi se pare că se poate de revelator. Cei

trei folosesc ca asociat un barbat in varsta de 31 de ani, care in cadrul experimentului avea sarcina sa treaca strada pe rosu, in timp ce alti pietoni asteptau schimbarea culorii semaforului. Cand complicele purta "haine cu autoritate", respective costum de foarte buna calitate si cravata scumpa, trecatorii care erau la semafor l-au urmat intr-un numar de trei ori si jumatate mai mare decat atunci cand era imbracat cu o camasa ieftina si pantaloni de lucru

In modul in care ne imbracam intervin intr-o proportie sau alta de la caz la caz, atat motivatia de protejare a corpului, cat si pudicitatea si dorinta de a atrage atentia. De exemplu tinerii si tinerele merg la discoteca, imbraca haine care mai degraba sa atraga sexual decat sa le protejeze corpul; hainele purtate de tinerii din gastile de la coltul strazii nu au functie estetica. Lipsa decentei in modul de a se prezenta al unor elevi din licee sau al unor studenti pune problema violentei limbajului nonverbal.

Pornind de la imbracaminte, ne putem da seama de gustul estetic al acesteia, de firea ei: este o persoana conformista, care doreste sa treaca neobservata, sau o persoana independenta?

Imbracamintea este o forma de comunicare nonverbala (inaintea prezentarii verbale, cu ajutorul vestimentatiei se transmit informatii despre apartenenta la genul social, varsta, clasa sociala, ocupatie, origine etnica si despre caracteristicile psiho – morale de personalitate).

Imbracamintea reprezinta valorile identitare de grup si exprima nevoia de a fi diferit de alti. Diferentierea imbracamintei simbolizeaza nevoia de autonomie, dorinta de a fi independent. Diferentierea imbracamintei adolescentilor fata de imbracamintea adultilor este un fenomen istoric relative recent deoarece pana la jumatatea secolului trecut hainele adolescentilor semanau foarte mult cu hainele adultilor.

Vestimentatia adolescentilor de dupa 1980 are conexiune cu vestimentatia adolescentilor din ani '50 – '60, pe cand vestimentatia adolescentilor de dupa 1980 este influentata de mass – media datorita tehnologiilor de comunicare moderne, adolescentii tind sa imite vedetele TV, sau starurile musicale etc.

Vestimentatia si statusul social. Daca haina nu-l face pe om cel putin ea il reprezinta. Foarte bine ca o persoana cu o anumita pozitie in ierarhia sociala. De exemplu in Roma antica purtau toga doar oameni liberi nu si strainii sau sclavii. Toga purtata de tineri era tivita cu rosu. Toga alba era imbracata numai de tineri dupa ce implineau varsta de 17 ani, intr-o ceremonie ce va avea loc in Forum. In egiptul Antic purtau sandale numai persoanele cu pozitie sociala inalta.

Jacqueline Murray a identificat in lumea afacerilor trei tipuri de vestimentatie:

- hainele specifice corporatiilor, purtate mai ales de avocati, directori si bancheri (design simplu de culoare gri sau bleumarin pentru costumele barbatesti, alb imaculat sau albastru deschis pentru camasi, iar pentru femei, bluze, rochii din bumbac ori din panza de in)
- haine menite sa comunice, utilizate cu precadere de persoanele implicate in marketing, educatie, industriile in expansiune (costume si rochii practice, relaxante, semitraditionale din impletituri si tesaturi cu ochiuri largi, cu imprimeuri odihnitoare sau in dungi)

- haine inovatoare, intalnite mai ales la artisti, la cei ce lucreaza in domeniul publicitatii, la vanzatorii cu amanuntul sau la proprietarii de magazine de lux

Anat Rafaeli si Michael G. Pratt au operationalizat conceptual de vestimentatie organizationala luand in considerare trei dimensiuni : caracteristicile imbracamintei (culoarea, materialul si stilul vestimentatiei), omogenitatea imbracamintei si atributele comparative ale acesteia (variabilitatea si unicitatea)

F) EXPRESIILE FACIALE

Studiul expresiilor faciale a debutat in a doua jumatate a secolului XIX-lea. Sa ne amintim de celebra lucrare a lui Charles Darwin “Expresia emotiilor la om si animale”. In timp s-au adunat un munte de fapte de observatie, s-au emis diferite ipoteze si s-au elaborate tehnici din ce in ce mai sofisticate pentru inregistrarea muschilor faciali din carer rezulta expresiile faciale. In anul 1965, Cand Paul Ekman a inceput sa studieze expresiile faciale, majoritatea antropologilor erau convinsi de faptul ca gesturile si emotiile au fundamente culturale, ca sunt invatate in procesul socializarii. Paul Ekman porneste de la ipoteza ca expresiile faciale sunt programate ca o parte naturala a emotiilor. Pentru ca toti oamenii apartin aceleiasi specii si toti au acelasi numar de muschi faciali este de asteptat ca oriunde in lume emotiile sa se exprime in acelasi mod, sa fie recunoscute ca atare. Fiecarei emotii ii corespunde cate doua expresii faciale: una programat ereditar, aceeasi in toate culturile; alta, reprezentand o abatere de la expresia programata, variaza de la o cultura la alta. In sprijinul ipotezei universalitatii expresiilor faciale ale emotiilor, Paul Ekman invoca cercetarile lui H.C. Triandis si W.W. Lambert, care au cerut unui numar de studenti americani si greci, precum si locuitorilor unei mici localitati din insula Corfu (insula greceasca din Marea Ionica) sa acorde note de la 1 la 9 unor fotografii reprezentand personae care exprimau diferite stari emotionale, dupa cum le considera agreabile sau dezagreabile. Studentii in ciuda diferentelor etnice, au dat note foarte apropiate, spre deosebire de locuitorii din mediul rural, care au introdus unele discordante in notare. Aceasta prima cercetare comparativa interculturala, care inclina balanta in favoarea tezei universalitatii expresiei emotiilor, nu a fost scutita de critici metodologice intemeiate: s-a prezentat fotografia unei singure personae (o actrita care exprima diferite emotii), nu s-a verificat implicarea in sarcina de notare a subiectilor (s-ar fi putut ca studentii sa fie mai motivate sa evalueze fotografiile), emotiile nu erau naturale (se stie astazi ca exista diferente notabile intre zambetul spontan si cel “artificial”).

Cercetarile coordonate de Paul Ekman au demonstrat ca expresiile faciale ale emotiilor sunt universale. Studentii apartinand unor grupuri etnice foarte diferite au identificat emotiile corespunzatoare expresiilor faciale.

G) ZAMBETUL SI RASUL. Numerosi filosofi si oameni de stiinta au incercat sa patrunda esenta rasului si surasului. Ch Darwin aprecia ca rasul pare sa constituie in primul rand, expresia simplei bucurii sau fericiri. Cat priveste caracterul innascut al rasului si surasului, Ch Darwin aduce in discutie cazul Laurei Bridgman care din cauza orbirii si a surzeniei, nu a putut dobandi vreo expresie prin imitare, totusi, atunci cand I s-a comunicat prin limbajul gesturilor o scrisoare de la un prieten iubit a ras si a batut din palme, iar obrazii I s-au imbujorat. Motivele pentru care omul rade sunt variate, dar

mecanismul rasului este totdeauna acelasi: inspiratie adnca, scurte contractii spasmodice ale toracelui, in special al diafragmei. De aici si vorba: “radeau de se tineau cu mainel de burta”.

In timpul rasului gura este mai mult sau mai putin larg deschisa, cu colturile mult trase inapoi, precum si putin in sus, iar buza superioara este putin ridicata. Uneori radem din tot corpul desi se spune “radem din tot sufletul”. ‘Radem de ne doare burta” sau “ne tavalim pe jos de ras”. In fond este vorba despre contractile musculare si despre stimularea secretiei unor endorfine, fapt ce mentine sau amplifica veselia. Pe astfel de date probate stintific se bazeaza terapia prin ras si pana la un punct concursurile “Cine rade mai mult”. Pentru al sanction ape cel care nu are dreptul sa rada de alti – daca are cineva acest privilegiu! -, la romani exista zicala “Rade ciob de oala sparta”. Normele referitoare la ras variaza de la o cultura la alta si de la o epoca la alta, dar totdeauna rasul functioneaza ca un “guardian al ordinii publice”.

Paul Ekman a catalogat 18 tipuri de zambete care nu sunt stimulate. Zambetele “naturale” se deosebesc de cele false, “artificiale”, prion aceea ca dureaza mai mult si ca in performarea lor participa atat muschii fetei cat si cei ai ochilor. In cazul zambetelor false se contracta doar muschii din jurul ochilor, aparand la coada ochilor riduri, nu si muschii fetei. In lucrarea “Limbajul corpului pentru manageri”, Horst H. Ruckle analizeaza opt tipuri de zambete.

- zambetul voit, fabricat, chinuit (colturile gurii drepte, buzele drepte si lipite). Apare si dispare repede. Poate exprima jena.
- zambetul dulceag (intinderea si subtirea buzelor; insoteste universalul “da”)
- zambetul “pe sub mustata” (buzele tensionate si lipite; exdprima vointa, dar si retinere)
- zambetul depreciativ (colturile gurii sunt retrase putin in jos, este afisat de persoanele blazate, ironice, poate exprima acordul si dezacordul, in acelasi timp)
- zambetul relaxat (lipsit de tensiune, exprima bucuria, dragostea, pretuirea celuiilat).
- zambetul stramb (un colt al gurii este tras in jos si celalalt in sus; exprima o amabilitate fortata, un conflict intern; este “zambetul subalternului” nevoit sa asculte o gluma “batrana” a sefului)
- zambetul care exprima frica (buzele sunt trase lateral, iar gura este putin intredeschisa; colturile gurii sunt trase spre urechi)
- zambetul condescendent, resemnat (rasfrangerea inainte a buzei inferioare; adesea, este insotit de inclinarea capului spre dreapta si / sau ridicarea si tremuraturul umerilor)